

АНОТАЦІЯ

Халілова А.Е. Методичні основи доінструментальної підготовки дітей дошкільного віку. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії в галузі знань 01 – Освіта за спеціальністю 014 – Середня освіта (музичне мистецтво). – Національний педагогічний університет ім. М.П.Драгоманова, Київ, 2021р.

Дисертаційну роботу присвячено актуальній проблемі розгляду науково-методичних засад доінструментальної підготовки дітей дошкільного віку. Актуальність проблеми полягає у вихованні розвинутої, естетично й творчо спрямованої особистості дошкільника, в якого на основі цінностей українського і світового музичного мистецтва гармонійно розвивається музикальність, здібності до музичного виконавства і творчості, формуються основи музичної культури. Вчасна доінструментальна підготовка та адаптація існуючих закордонних методик дозволить забезпечити дотримання наступності між музичним вихованням у дошкільному закладі освіти та подальшим навчанням у дитячій музичній школі.

Необхідність переорієнтації процесу музичного виховання дітей дошкільного віку з урахуванням особливостей подальшого навчання гри на музичному інструменті вимагає переосмислення завдань означеного процесу та розробки відповідного методичного забезпечення. Розгляд проблеми доінструментальної підготовки дітей дошкільного віку є одним із таких завдань, що потребує створення та апробації спеціальної програми навчання. Дошкільний вік є сприятливим для підготовки дитини для подальшого навчання гри на музичному інструменті. З цією метою було розроблено та впроваджено курс доінструментальної підготовки дошкільнят з музичного виховання з навчальними елементами, який включає мотивацію для музичного розвитку та формування готовності дітей до гри на музичному інструменті за власним вибором у подальшому.

Дослідивши означену проблему під час початкової гри на музичному інструменті, які має нівелювати доінструментальна підготовка, визначено її основні завдання, а саме: навчити дитину володіти голосом; закласти фундамент музичного ритму; почати розвивати музичний слух, музичне мислення та музичну пам'ять; залучити дітей до процесу слухання та осягнення музики; розвинути увагу, закласти елементи музичного мислення; підготувати дитину до гри на музичному інструменті.

Проаналізовано концепції музичного виховання та навчання, які знайшли застосування у світовій педагогічній практиці, зокрема М. Монтесорі, Е. Жак-Далькроза, З. Кодая, К Орфа, Г. Зілвея та Е. Гордона. Використання та розвиток ідей саморозвитку дитини у дидактично підготовленому середовищі М. Монтесорі щодо музичного виховання сприяє збагаченню вітчизняної музичної педагогіки та появі нових цікавих освітніх підходів та програм. Концепція музичного виховання Е. Жак-Дакльроза забезпечує розвиток музикальності дитини, її координацію та фізичні параметри, що є важливими для подальшого навчання гри на музичному інструменті, а також допомагає оволодіти основами нотної грамоти. Педагогічна концепція К. Орфа є важливим напрямом доінструментальної підготовки музиканта-початківця. Вона забезпечує музичний розвиток дитини та відповідає психофізіологічним особливостям дитячого віку. В той же час, основний акцент у доінструментальній підготовці за З. Кодеєм має бути зроблений на оволодінні дитиною співацько-хоровими традиціями та опануванням нотною грамотою на основі релятивного співу. Концепція Е. Гордона допомагає дитині накопичити досвід музичного сприймання, що, в свою чергу, забезпечує усвідомлення та розуміння музичної мови та розвиток музичних здібностей. Такі здобутки у подальшому полегшують дитині процес оволодіння грою на музичному інструменті та забезпечуються його ефективність.

Якість доінструментальної підготовки дітей дошкільного віку було визначено як поєднання якості п'яти однаково важливих компонентів («зірка

якості»). Це – якість формування музичного слуху; якість розвитку чуття музичного ритму; якість музичного мислення; якість музичної пам'яті; якість володіння голосом – спів.

Основною метою розробленої концепції доінструментальної підготовки визначено методичне забезпечення якісного формування готовності дитини до навчання гри на музичному інструменті, а місією дослідження – гармонійний та творчий її розвиток. В результаті ми отримали якісну готовність дитини до гри на музичному інструменті та її гармонійний і творчий розвиток.

Концепція доінструментальної підготовки дошкільника полягає в організованому процесі формування його готовності до навчання гри на музичному інструменті за рахунок розробленого методичного забезпечення для проведення занять за визначеними видами музичної діяльності, що сприятиме у дітей розвитку фізичних та психічних музичних характеристик. У кінцевому результаті доінструментальна підготовка забезпечує якісну сформованість готовності до навчання гри на музичному інструменті.

При розробці програми з доінструментальної підготовки дошкільників враховувалися такі педагогічні умови: опора на знання дитини щодо оточуючого світу, казки, світ фантазій, природа, тварини – це та образна сфера дитини, що є для неї природною; максимальне включення у заняття рухових вправ, що дозволяють дитині використовувати та координувати мозок та тіло; відповідальне відношення до підбору музичного матеріалу, зокрема використання українського фольклору, класики та кращих зразків сучасної дитячої музики.

Доінструментальна підготовка дошкільників включає різноманітні види музичної діяльності, а саме – музичне сприймання, спів, музично-ритмічні рухи, гру на елементарних музичних інструментах та музичну творчість. Основною формою доінструментальної підготовки є гра, тому вчителю важливо вміти моделювати ігрові ситуації на уроці.

Розглядаючи структуру готовності дошкільника до навчання гри на музичному інструменті, було виокремлено такі її компоненти, а саме:

мотиваційна готовність дошкільника до навчання гри на музичному інструменті, яка складається з позитивних уявлень про навчання та бажання творчого самовираження у музиці; особистісна готовність дошкільника до навчання гри на музичному інструменті, що виражається у розвитку таких особистісних підструктур як музичні здібності та сформованість уваги; емоційна готовність дошкільника до навчання гри на музичному інструменті, що розуміється як зменшення імпульсивних реакцій і можливість тривалий час виконувати не дуже привабливе завдання; фізична готовність дитини до навчання гри на музичному інструменті, яка складається з сформованості фізичних якостей та володіння координацією тіла.

Підсумовуючи результати діагностування у дошкільників сформованості готовності до навчання гри на музичному інструменті, було визначено загальний рівень доінструментальної готовності. Так, 36,21% дошкільників характеризуються низьким рівнем – відсутністю особистісного сенсу до навчання гри на музичному інструменті; у них слабо розвинений мелодійний та гармонічний слух; музично-ритмічна здібність; не виявлено здатності до зосередження на музичному звучанні та до стійкості, вибірковості, переключення та розподілу слухової уваги; вони не можуть самостійно визначити та показати емоційний стан; фізичний стан характеризується скутістю або надмірною м'язовою розслабленістю, слабкою координацією рухів.

Проведена діагностика дозволила виокремити напрями щодо розробки програми курсу з доінструментальної підготовки дошкільників, а саме: мотиваційну підготовку націлену на формування позитивних уявлень щодо навчання музиці та бажання творчого самовираження, з опорою на пізнавальні (навчальні) мотиви дошкільників; особистісну підготовку спрямовану на розвиток музичних здібностей, опору на розвиток чуття ритму, поєднання розвитку мелодійного та гармонічного слуху. Формування уваги потребує роботи над концентрацією, стійкістю, розподілом та переключенням; емоційну підготовку, яка охоплює роботу з емоційною сферою дошкільника,

що дозволить зменшити імпульсивні реакції та навчить виконувати; фізичну підготовку, що має забезпечити зміцнення м'язів і розвиток гнучкості суглобів як основи оволодіння постановкою гри на будь-якому інструменті. Робота над координацією рухів сприятиме більш швидкому оволодінню новими ігровими рухами.

Для визначення ефективності запропонованої методики доінструментальної підготовки дітей дошкільного віку, виявлення якісних і кількісних змін у досліджуваних процесах була розроблена та впроваджена методика контрольного експерименту. Дана методика вимагала проведення діагностичних зрізів за програмою констатувального експерименту з використанням ідентичних йому методів. На цьому етапі був проведений порівняльний аналіз результатів констатувального та контрольного діагностування за показниками розроблених критеріїв доінструментальної готовності дошкільників в експериментальній та контрольній групах.

Аналіз та порівняння даних констатувального та контрольного зрізів ЕГ та КГ, застосування методів варіативного та статистичного аналізу, дозволив визначити, що запропонована концепція та методика формування доінструментальної готовності дошкільників є ефективною, вона сприяє формуванню: мотиваційної готовності дошкільника до навчання гри на музичному інструменті, що складається з позитивних уявлень про навчання та бажання творчого самовираження у музиці; особистісної готовності дошкільника до навчання гри на музичному інструменті, яка виражається у розвитку таких особистісних підструктур як музикальні здібності та сформованість уваги; емоційної готовності, яка розуміється як зменшення імпульсивних реакцій і можливість тривалий час виконувати не дуже привабливе завдання; фізичної готовності, яка полягає у розвитку у дітей фізичних якостей, сили і витривалості. Все перераховане доводить ефективність підготовки та готовність дошкільника до навчання гри на музичному інструменті.

Всебічне обґрунтування концепції доінструментальної підготовки, впровадження розробленої методики дозволило визначити підготовку дошкільника як спеціально організований процес формування готовності до навчання гри на музичному інструменті, що включає розвиток таких якостей – мотивації, музикальності, а також забезпечить розвиток фізичних та психічних характеристик, під час накопичення музичних знань та розвитку музичних здібностей. У кінцевому результаті доінструментальна підготовка має забезпечити сформованість готовності дітей до навчання гри на музичному інструменті.

Повноцінна готовність дитини до навчання гри на музичному інструменті, з одного боку, виступає своєрідним показником досягнень її особистісного розвитку у дошкільний період, а з іншого, є базовим рівнем для опанування грою на музичному інструменті та показником готовності до прийняття позиції суб'єкта навчальної діяльності.

Обґрунтування та впровадження методики та принципів формування готовності дошкільників до навчання гри на музичному інструменті дозволило визначити, які навички доцільно формувати та розвивати у дітей дошкільного віку та якими дидактичними засобами. Для цього було органічно поєднано елементи структури готовності дітей до гри на музичному інструменті з компонентами якості доінструментальної підготовки дошкільнят і визначено засоби, за допомогою яких мали отримати результат.

Аналіз та порівняння даних констатувального та контрольного зрізів ЕГ та КГ, застосування методів варіативного та статистичного аналізу, дозволив визначити, що запропонована концепція та впроваджена методика формування доінструментальної готовності дошкільників є ефективною, адже вона сприяє формуванню: мотиваційної готовності дошкільника до навчання гри на музичному інструменті; особистісної готовності дошкільника до навчання гри на музичному інструменті; емоційної готовності, яка розуміється як зменшення імпульсивних реакцій і можливість тривалий час виконувати не дуже привабливі завдання; фізичної готовності, яка полягає у розвитку в дітей

фізичних якостей, сили і витривалості. Все перераховане сприяє ефективності готовності дошкільника до навчання гри на музичному інструменті.

Ключові слова: діти дошкільного віку, доінструментальна підготовка, мотиваційна готовність, концепція, методичні основи, музична діяльність.

SUMMARY

Halilova A.E. Methodical basics of the pre-instrumental training for the preschool children. - Qualifying scientific work on the manuscript rights.

Thesis for the Doctor's degree of Pedagogy (Doctor of Philosophy) in speciality 01 – Education in the field of knowledge 014 – Secondary education (Musical Art). – National Pedagogical Dragomanov University, Kyiv, 2021.

The main theme of the dissertation is the problem of consideration scientific and methodical bases of the pre-instrumental training for children of the preschool age. The relevance of the problem is the education of the aesthetically and creatively oriented personality of a child, who harmoniously evolving musicality, follow up the ability to perform music and creativity, forms the foundations of musical culture. Timely pre-instrumental training and adaptation of existing foreign methods will ensure compliance with the continuity between music education in the preschool age and further education in the musical school.

The necessity to reorient the process of musical education of the preschool children requires to rethinking of the tasks of this process and the design of appropriate methodological support. Consideration of the problem of the pre-instrumental training is one of the tasks that requires the creation and testing of a special educational culture. The preschool age is the favourable time for preparing the child for further learning to play a musical instrument. To this end, it was developed and implemented a course of the pre-instrumental training of preschoolers in musical education, which includes motivation for musical development and the form the children's readiness to play a musical instrument of their choice in the future.

After studying this problem during the beginning period of the playing a musical instrument, it should be removed by the pre-instrumental training, the main tasks were formed: to teach the child master of the voice; to lay the foundation of the musical rhythm; start to evolve the musical hearing, the musical thinking and the musical memory; involve children in the process of listening to and understanding music; develop attention, lay the elements of musical thinking; prepare a child to play a musical instrument.

The concepts of music education and training, which have found application in world pedagogical practice, in particular, M. Montessori, E. Jacques-Dalcroze, Z. Kodaly, K. Orff, G. Zilway and E. Gordon are analyzed. The use and development of the ideas the child's self-development in the didactically prepared environment of M. Montessori on music education contributes to the enrichment of domestic music pedagogy and the emergence of new interesting educational approaches and programs. The concept of musical education of E. Jacques-Dalcroze provides the development of the child's musicality, its coordination and physical parameters, which are important for further learning to play a musical instrument, as well as helps to master the basics of music literacy. K. Orff's pedagogical concept is an important area of pre-instrumental training of a novice musician. It ensures the musical development of the child and corresponds to the psychophysiological features of childhood. At the same time, the main emphasis in pre-instrumental training according to Z. Kodaly should be made on the child's mastery of singing and choral traditions and mastering musical notation on the basis of relative singing. E. Gordon's concept helps the child to gain experience of musical perception, which, in turn, provides awareness and understanding of the musical language and the development of musical abilities. Such achievements further facilitate the child's process of mastering playing a musical instrument and ensure its effectiveness.

The quality of pre-tool training for preschool children was defined as a combination of the quality of five equally important components ("quality star"). This is the quality of the formation of musical hearing; the quality of the

development of a sense of musical rhythm; quality of musical thinking; quality of the musical memory; quality of the voice - singing.

The main purpose of the developed concept of pre-instrumental training is to methodically ensure the qualitative formation of the child's readiness to learn to play a musical instrument, and the mission of the study - its harmonious and creative development. As a result, we got a quality readiness of the child to play a musical instrument and its harmonious and creative development.

The conception of the pre-instrumental training of a preschooler is an organized process of forming his readiness to learn how play a musical instrument through developed methodological support for classes in certain types of musical activities, which will promote children's development of physical and mental musical characteristics. In the end, the pre-instrumental training provides high-quality readiness to learn how to play a musical instrument.

The following pedagogical conditions were taken into account when developing the program for the pre-instrumental training of the preschoolers: reliance on the child's knowledge of the world around him, fairy tales, fantasy world, nature, animals - this is the child's imaginary sphere, it is natural for him; the maximum inclusion in the exercises of motor exercises that allow to child to use and coordinate the brain and the body; the responsible attitude to the selection of musical material, in particular the use of Ukrainian folklore, classics and the best examples of modern children's music.

Pre-instrumental training of the preschoolers includes various types of the musical activities, namely - musical perception, singing, musical-rhythmic movements, playing elementary musical instruments and musical creativity. The main form of pre-instrumental training is a game, so it is important for the teacher to be able to model game situations in the class.

Considering the structure of the preschooler's readiness to learn to play a musical instrument, the following components were identified, namely: the motivational readiness of the preschooler to learn how play a musical instrument, which consists of the positive perceptions of learning and desire for creative self-

expression in music; personal readiness of the preschooler to learn to play a musical instrument, which is expressed in the development of such personal substructures as musical abilities and the formation of attention; emotional readiness of the preschooler to learn to play a musical instrument, which is understood as a reduction of impulsive reactions and the ability to perform a not very attractive task for a long time; physical readiness of the child to learn to play a musical instrument, which consists of the formation of physical qualities and mastery of body coordination.

The main purpose of the developed concept of pre-instrumental training is to methodically ensure the qualitative formation of the child's readiness to learn to play a musical instrument, and the mission of the study is its harmonious and creative development. As a result, we got a quality of readiness of the child to play a musical instrument and its harmonious and creative development.

The concept of pre-instrumental training of a preschooler is an organized process of forming his readiness to learn to play a musical instrument through developed methodological support for classes in certain types of musical activities, which will promote children's development of physical and mental musical characteristics. In the end, pre-instrumental training provides high-quality readiness to learn to play a musical instrument.

The following pedagogical conditions were taken into account when developing the program for the pre-instrumental training of the preschoolers: reliance on the child's knowledge of the world around him, fairy tales, fantasy world, nature, animals - this is the child's imaginary sphere, which is natural for him; maximum inclusion in the exercise of motor exercises that allow the child to use and coordinate the brain and body; responsible attitude to the selection of musical material, in particular the use of Ukrainian folklore, classics and the best examples of modern children's music.

Pre-instrumental training of preschoolers includes various types of musical activities, namely - musical perception, singing, musical-rhythmic movements, playing elementary musical instruments and musical creativity. The main form of

pre-instrumental training is a game, so it is important for the teacher to be able to model game situations in class.

Considering to the structure of the preschooler's readiness to learn how to play a musical instrument, the following components were identified, namely: motivational readiness of the preschooler to learn and to play a musical instrument, which consists of positive perceptions of the learning and the desire for creative self-expression in music; personal readiness of the preschooler to learn and to play a musical instrument, which is expressed in the development of such personal substructures as musical abilities and the formation of attention; emotional readiness of the preschooler to learn to play a musical instrument, which is understood as a reduction of impulsive reactions and the ability to perform a not very attractive task for a long time; physical readiness of the child to learn to play a musical instrument, which consists of the formation of physical qualities and mastery of body coordination.

Key words: the preschool children, the pre-instrumental training, the motivational readiness, conception, methodological foundations, musical activity.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Khalilova A., Zavalko K. The diagnostics of a preschooler's readiness for learning to play a musical instrument // Problems in music pedagogy. Volume 17 (2). – 2018. – P. 45–57. (The International Scientific Journal “Problems in Music Pedagogy” is indexed in: EBSCO, ERIHPLUS, ProQuest)

Фахові статті:

2. Ібадуллаєва А.Е. Концепції доінструментальної підготовки дітей дошкільного віку в музичній освіті / А. Е. Ібадуллаєва // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 14 : Теорія і методика мистецької освіти. - 2017. - Вип. 23. - С. 30-35.

3. Ібадуллаєва А.Е., Завалко К.В. Використання концепції музичного виховання Е. Жак-Далькроза в контексті доінструментальної підготовки

дошкільників // Інноваційна педагогіка. Науковий журнал, Вип.6, Одеса, 2018. - С. 57-61.

Наукові статті:

4. Халілова А., Завалко К. Розвиток музичного сприймання дошкільнят // Палітра педагога. №5. 2018. – С.3-5.

5. Ібадуллаєва А.Е. ОСОБЛИВОСТІ НАВЧАННЯ НОТНОЇ ГРАМОТИ У СКРИПАЛІВ-ПОЧАТКІВ // А.Е. Ібадуллаєва / Новаторські ідеї в галузі струнно-смичкової педагогіки: зб. матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції. 11 березня 2018 р., м. Київ (Україна). – Київ, 2018. – С. 19-26.

6. Ібадуллаєва А.Е. ВИКОРИСТАННЯ ОРФ-ПІДХОДУ В КОНТЕКСТІ ДОІНСТРУМЕНТАЛЬНОЇ ПІДГОТОВКИ МУЗИКАНТІВ-ПОЧАТКІВЦІВ // А.Е. Ібадуллаєва / Орф-педагогіка: Сучасні виміри впровадження: зб. матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції. 17-18 лютого 2018 р., м. Київ (Україна). – Бориспіль: ФОП Кузьмичова Р.Ю., 2018. – С. 14-16.

7. Ібадуллаєва А.Е., Завалко К.В. Гра як провідний засіб музичного розвитку дошкільників // Наука та освіта: зб. праць XIV Міжнародної наукової конференції 4-13 січня 2020р., Хайдусобосло, Угорщина. – Хмельницький. 2020. – с. 121.